

Prinsjesdag Peiling 2023

Rapport

25 oktober 2023

Inhoudsopgave

1.	Achtergrond	3
2.	Conclusies	4
3.	Economisch klimaat – Totaalniveau	6
4.	Economisch klimaat – Uitsplitsing - sector	11
5.	Verkiezingen	16
6.	Politieke voorkeur	22
7.	Bijlage	27
8.	Contact	30

Achtergrond

Doelstelling

In de nasleep van Prinsjesdag van 19 september 2023 wil MKB-Nederland / VNO-NCW de stem van de achterban meenemen in het kader van hun belangenbehartiging in het politieke werkveld. Dit onderzoek geeft inzicht in het sentiment van ondernemers rondom het huidige en toekomstige economische klimaat, welke aandachtspunten ondernemers zien m.b.t. hun eigen bedrijf en de politiek en wat hun politieke voorkeuren zijn.

Methode

- Kwantitatief online onderzoek
- Online research tool van DirectResearch
- Maximaal 22 vragen

Periode

19 september – 16 oktober 2023

Doelgroep

- Nederlandse bedrijven en zzp'ers

Bron

- Open link gedeeld door MKB-Nederland
- Panels: MKB Ondernemerspanel, VNO-NCW Midden

Respons

Steekproef: n=1.346

- Open link: n=560
- MKB Ondernemerspanel: n=180
- VNO-NCW Midden panel: n=606

Representatief gewogen op provincie en branche.

 Significant verschil tussen groepen

Conclusies

Veel ondernemers zijn onzeker over het toekomstige economische klimaat.

Twee op de vijf ondernemers (40%) beoordeelt het huidige economische klimaat als (zeer) negatief. Daarnaast werkt dit pessimisme door richting 2024: voor komend jaar zien drie op de vijf (59%) het economische klimaat als onzeker of (zeer) somber.

Ondernemers zijn positiever over de huidige situatie van hun eigen bedrijf. Deze beoordelen drie op de vijf (62%) als (zeer) goed. Er is een samenhang tussen de huidige situatie van het bedrijf en het perspectief dat men ziet in het economische klimaat.

Hoge kosten, personeelstekort en regeldruk zijn knelpunten voor ondernemers en aandachtspunten voor de politiek.

Bijna alle ondernemers (92%) zien knelpunten voor hun bedrijf. De grootste blijken gestegen kosten (49%), hoge loonkosten (41%), personeelstekort (39%) en regeldruk (33%). Daar komt bovenop dat ondernemers die verwachten dat de verkiezingsuitslag invloed zal hebben op hun bedrijf (73%), dit vooral verwachten op de thema's hogere lasten en kosten (83%), extra duurzaamheidseisen (57%), meer (complexe) wet- en regelgeving (45%) en (extra) stagnatie van plannen over de ruimtelijke ordening (33%). Daarnaast maken bijna drie op de vijf (58%) zich zorgen over internationale (politieke) spanningen en de gevolgen voor het bedrijf.

Ondernemers vinden dan ook dat een volgend kabinet aandacht moet besteden aan de vermindering van de regeldruk (44%) en beter werkende arbeidsmarkt/aanpak personeelstekort (31%). Zij zijn van mening dat de hoeveelheid (complexe) regels ten koste gaat van het ondernemen en minder of niet werken meer beloond wordt dan (meer) werken. Verder geeft men aan dat een volgend kabinet de woningmarkt (29%) moet aanpakken, zodat er meer (betaalbare) woningen komen.

Er heerst ontevredenheid over de betrouwbaarheid en stabiliteit van politiek en bestuur.

Drie op de vijf ondernemers (60%) zijn (zeer) ontevreden over het beleid van de coalitie VVD, CDA, D66 en CU. Men geeft aan dat het hen ontbrak aan visie, beslissingen nemen, actie ondernemen en langetermijndenken. Veel ondernemers vinden daarnaast dat politiek en bestuur onvoldoende oog heeft voor de belangen van ondernemers in Nederland. Men ziet polarisatie in de samenleving, versnippering in de politiek, het vergroten van het vertrouwen in de politiek en overheid en langetermijnbeleid/-besluitvorming als grootste uitdaging voor Nederland.

De helft van de ondernemers (51%) ziet de nieuwe politieke partijen als een kans. Men is vooral van mening dat VVD, Nieuw Sociaal Contract en BBB in de nieuwe coalitie moeten komen. Voor de komende verkiezingen geeft het grootste deel aan op de VVD te stemmen, maar lijkt deze – net als D66 – aandeel te verliezen aan nieuwe politieke partijen BBB en Nieuw Sociaal Contract. Daarnaast is een kwart van de ondernemers nog een zwevende kiezer. Als het gaat om de toekomstige minister-president zoeken ondernemers iemand met visie en daadkracht die dichtbij de burger staat. Dilan Yeşilgöz-Zegerius wordt door ruim één op de drie (37%) genoemd als meest geschikte minister-president.

Economisch klimaat

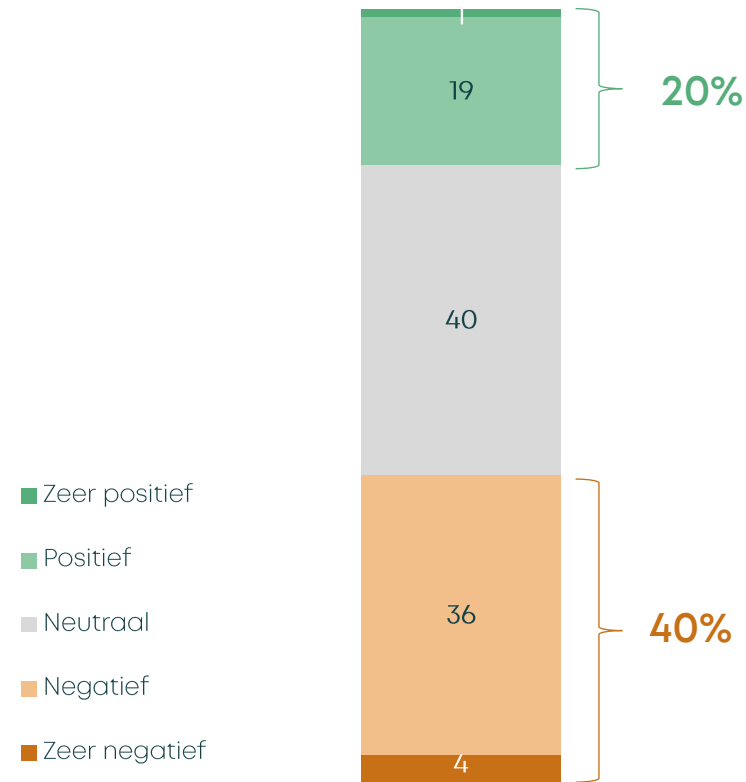
Totaalniveau

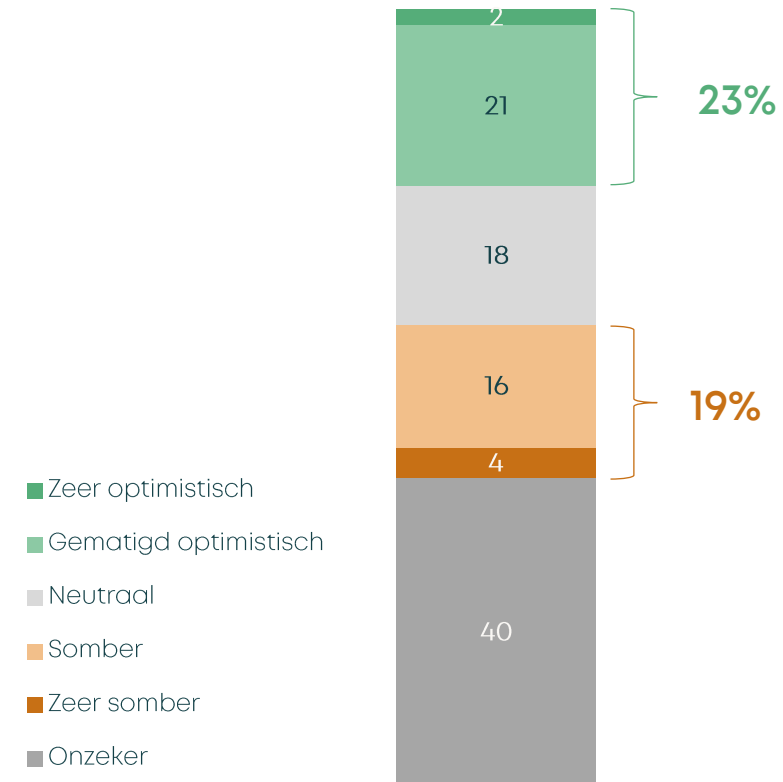
Twee op de vijf ondernemers beoordeelt het huidige economische klimaat als (zeer) negatief.

Een even groot deel (40%) beoordeelt daarnaast het economische klimaat van komend jaar als onzeker en een vijfde zit dit zelfs (zeer) somber in. Een kwart is in de verwachtingen voor komend jaar echter (zeer) optimistisch als het gaat om het economische klimaat.

Beoordeling huidige economische klimaat (%)

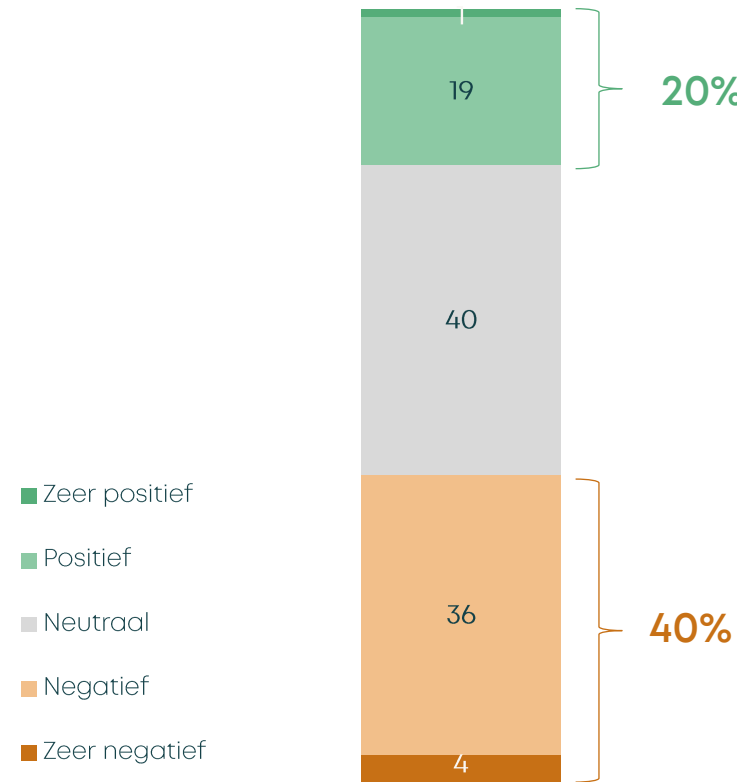
Verwachtingen economische klimaat 2024 (%)

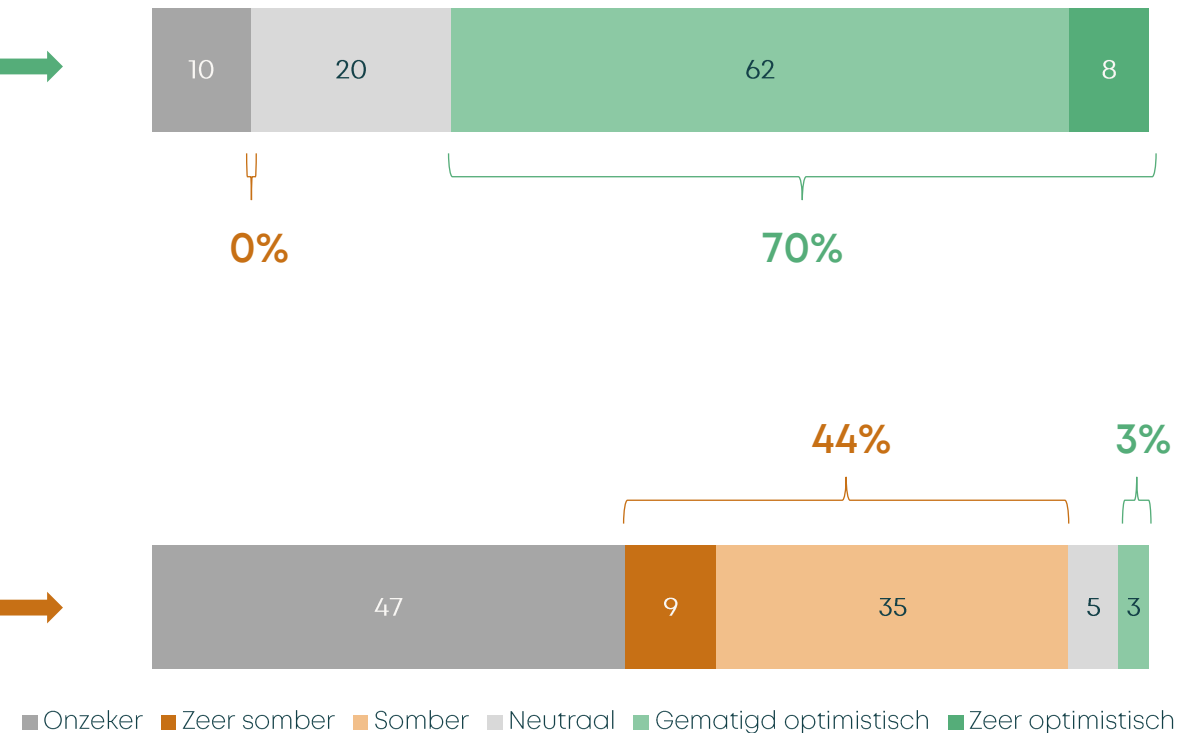

Ondernemers die (zeer) negatief zijn over het huidige economische klimaat, zijn vaker onzeker of (zeer) somber in hun verwachtingen voor komend jaar (91%).

Beoordeling huidige economische klimaat (%)

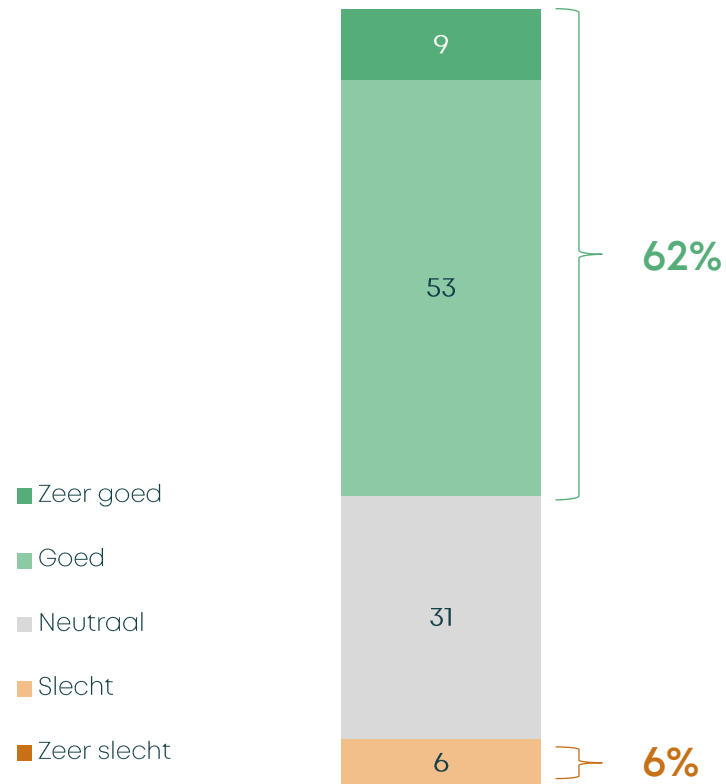
Verwachtingen economische klimaat 2024 (%)

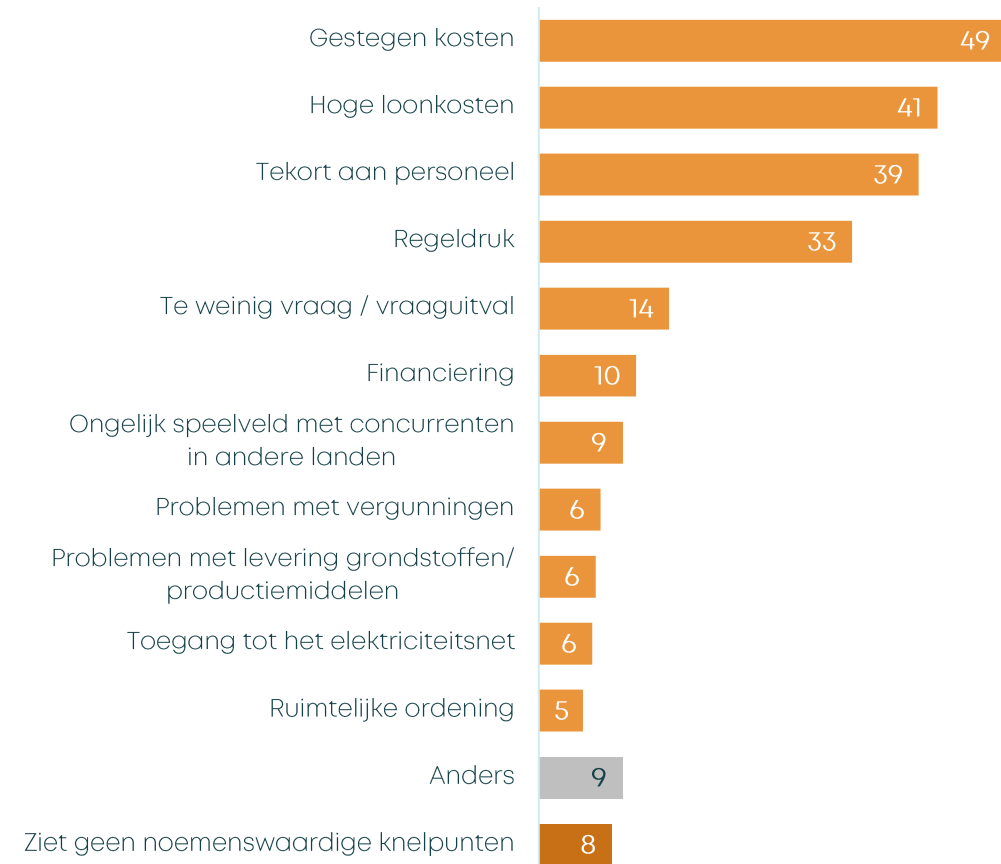
Toch beoordelen drie op de vijf ondernemers de huidige situatie van hun bedrijf als (zeer) goed.

Over het algemeen zien negen op de tien ondernemers echter wel knelpunten voor hun bedrijf. De grootste knelpunten blijken gestegen kosten (zoals grondstoffen, energie, rente), hoge loonkosten, personeelstekort en regeldruk.

Beoordeling huidige situatie bedrijf (%)

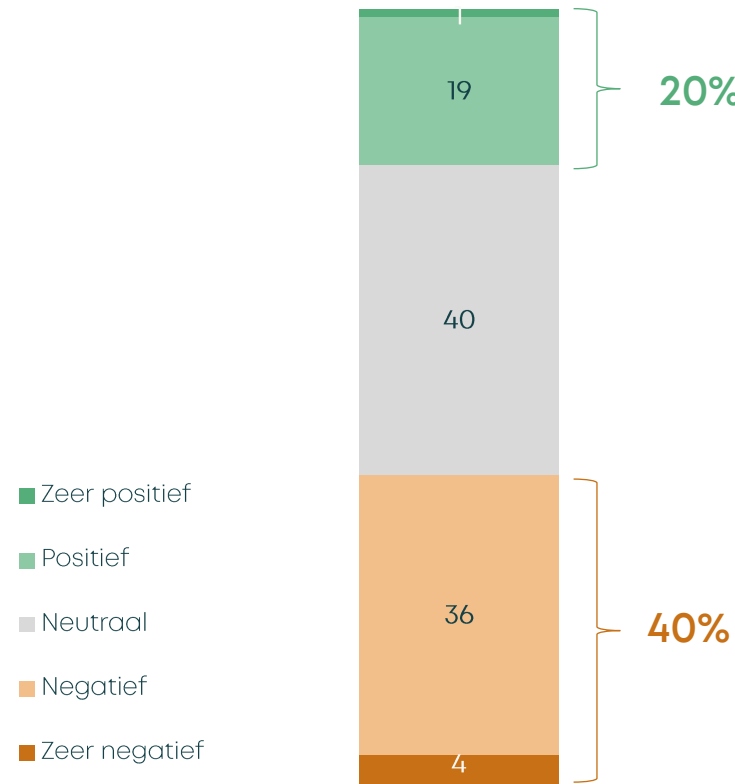
Grootste knelpunten bedrijf (%)

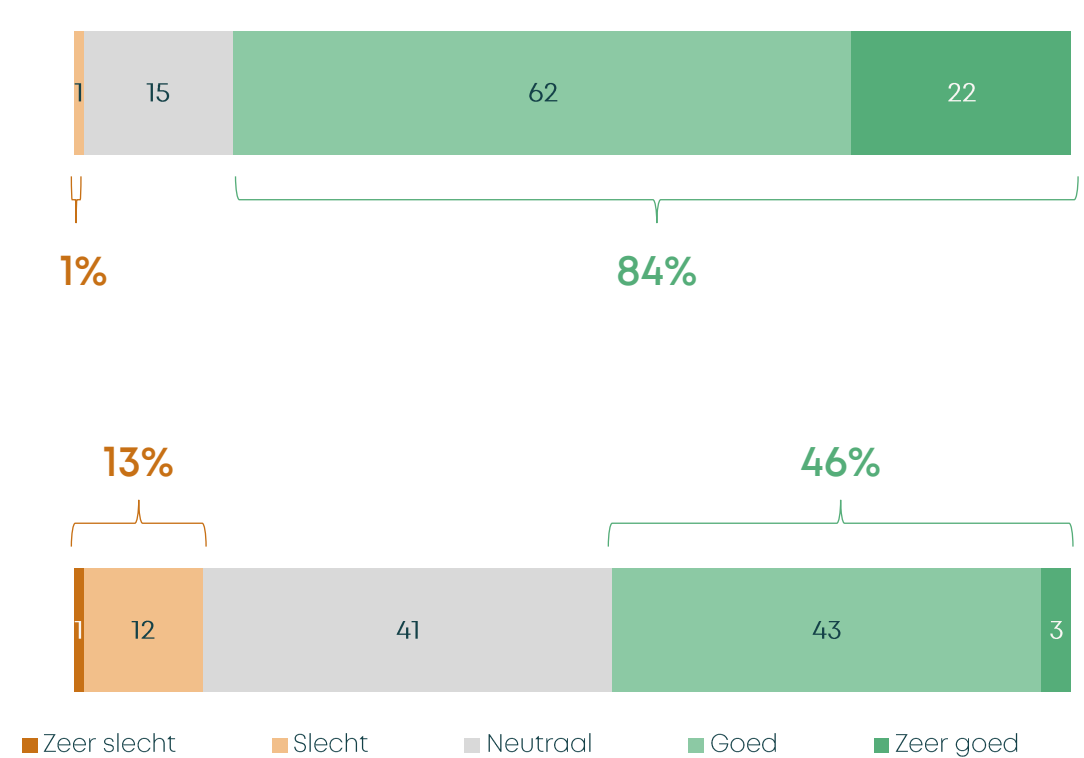

Ondernemers die (zeer) negatief zijn over het huidige economische klimaat, beoordelen de huidige situatie van hun bedrijf ook minder vaak als (zeer) goed (46%).

Beoordeling huidige economische klimaat (%)

Beoordeling huidige situatie bedrijf (%)

Economisch klimaat

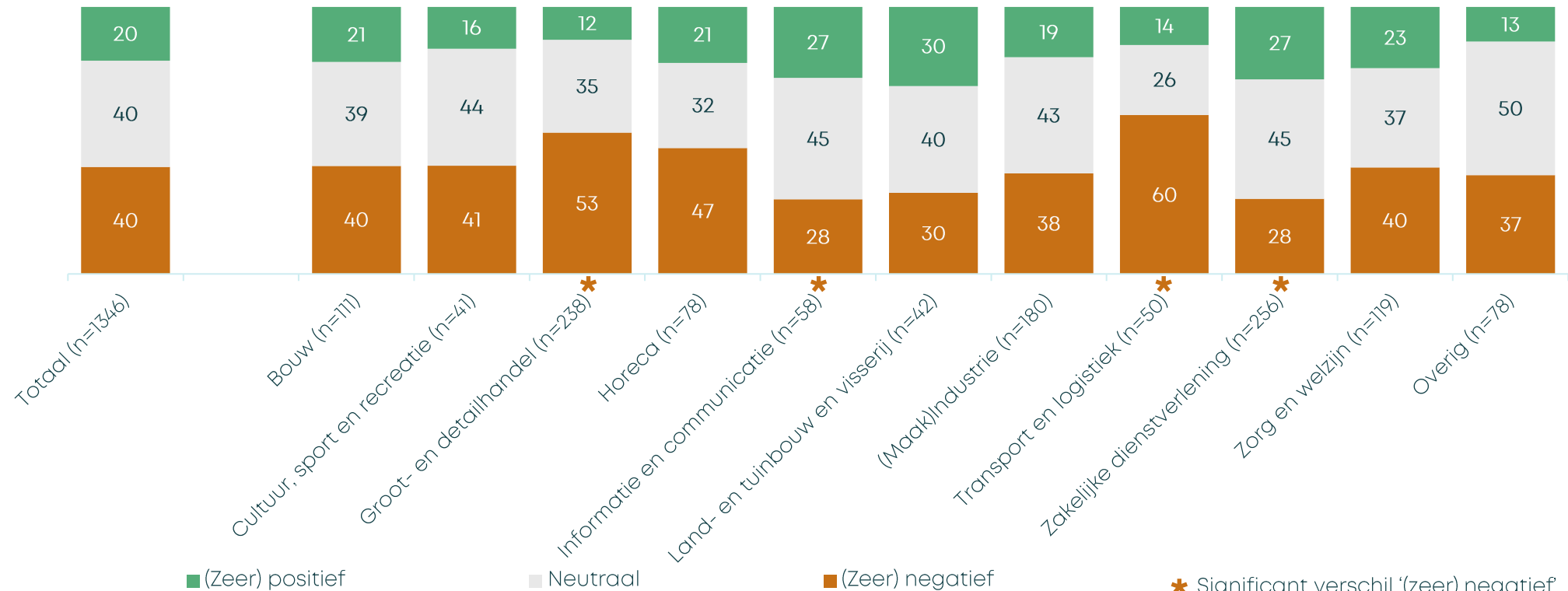
Uitsplitsing - sector

Groot- en detailhandel (53%) en transport en logistiek (60%) negatiever over economische klimaat dan gemiddeld (40%).

Binnen de sectoren informatie en communicatie en zakelijke dienstverlening (beide 28%) is het aandeel dat (zeer) negatief is over het huidige economische klimaat lager dan gemiddeld.

Beoordeling huidige economische klimaat (%)

* I.v.m. een lage n (<30) zijn de branches Delfstoffen, Energievoorziening, Onderwijs, Onroerend goed en Water- en afvalbeheer niet weergegeven in de uitsplitsing

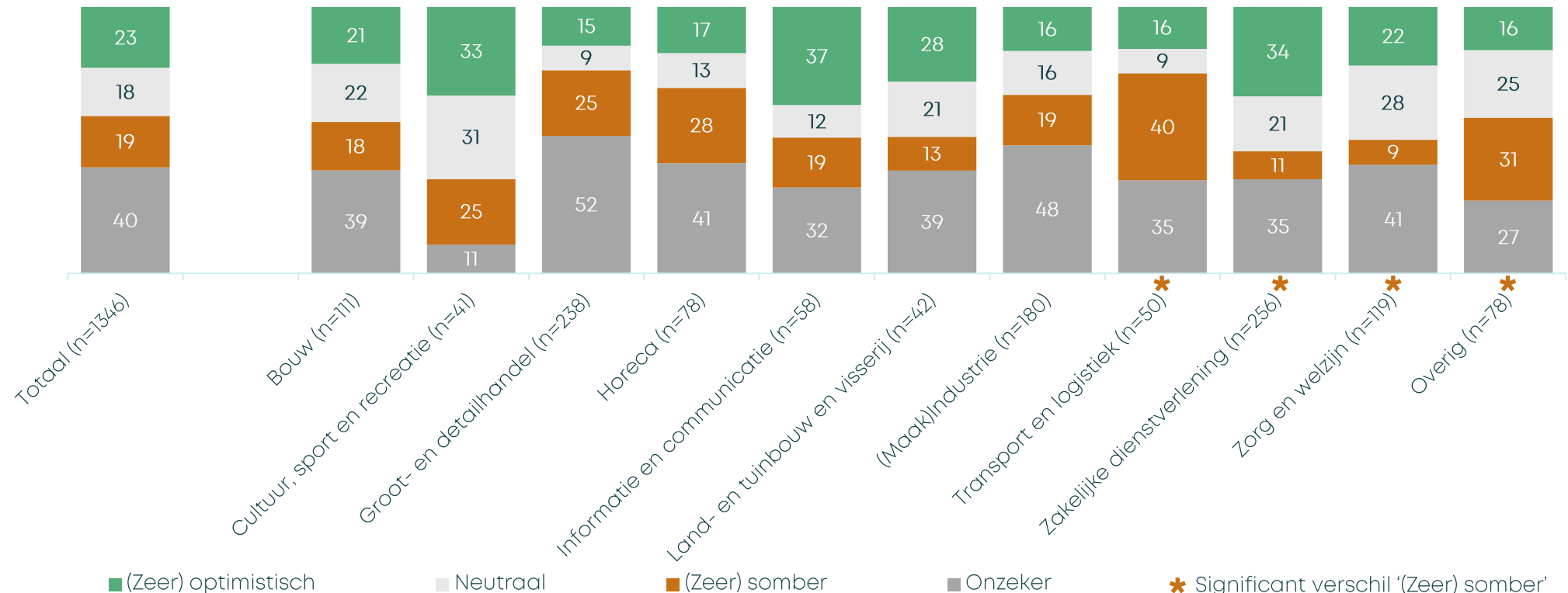
Hoe beoordeelt u het huidige economische klimaat? | n=1.346

Transport en logistiek (40%) vaker (zeer) somber over toekomstige economische klimaat dan gemiddeld (19%).

Ondernemers binnen de sectoren zakelijke dienstverlening (11%) en zorg en welzijn (9%) zijn minder vaak (zeer) somber dan gemiddeld.

Verwachtingen economische klimaat 2024 (%)

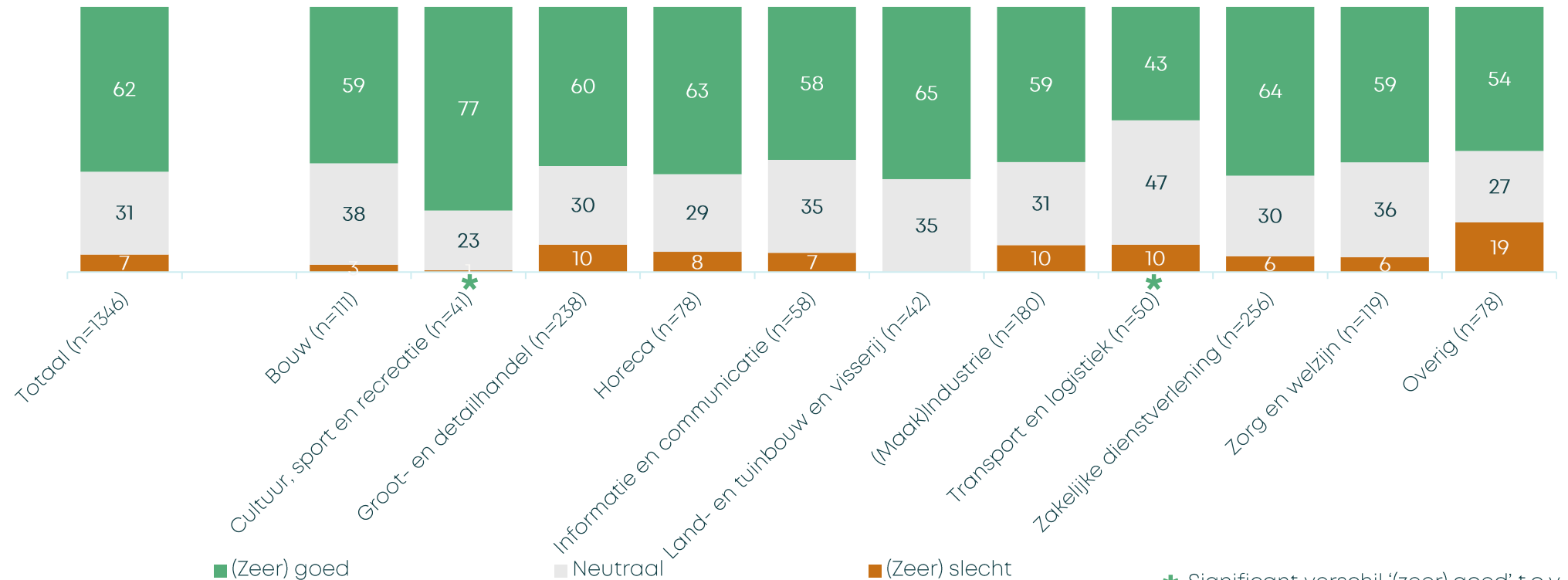
* I.v.m. een lage n (<30) zijn de branches Delfstoffen, Energievoorziening, Onderwijs, Onroerend goed en Water- en afvalbeheer niet weergegeven in de uitsplitsing

* Significant verschil '(Zeer) somber' t.o.v. het totaal

Bedrijven binnen cultuur, sport en recreatie (77%) beoordelen de huidige situatie van hun bedrijf vaker als (zeer) goed dan gemiddeld (62%); transport en logistiek (43%) minder vaak.

Beoordeling huidige situatie bedrijf (%)

* I.v.m. een lage n (<30) zijn de branches Delfstoffen, Energievoorziening, Onderwijs, Onroerend goed en Water- en afvalbeheer niet weergegeven in de uitsplitsing

* Significant verschil '(zeer) goed' t.o.v. het totaal

Gestegen kosten en hoge loonkosten staan bij alle sectoren in de top 5 van knelpunten.

Grootste knelpunten bedrijf (%) – Top 5 per sector

Bouw (n=111)		Cultuur, sport en recreatie (n=41)		Financiële dienstverlening (n=35)		Groot- en detailhandel (n=238)		Horeca (n=78)		Informatie en communicatie (n=58)	
Gestegen kosten	49	Gestegen kosten	66	Regeldruk	60	Gestegen kosten	63	Gestegen kosten	73	Hoge loonkosten	36
Personeelstekort	43	Hoge loonkosten	58	Personeelstekort	58	Hoge loonkosten	52	Hoge loonkosten	63	Gestegen kosten	35
Hoge loonkosten	41	Personeelstekort	50	Hoge loonkosten	42	Personeelstekort	41	Personeelstekort	57	Te weinig vraag	30
Regeldruk	40	Financiering	16	Gestegen kosten	18	Regeldruk	35	Regeldruk	30	Regeldruk	25
Vergunningen	20	Anders	16	Concurrentie andere landen	15	Leverproblemen grondstoffen/ productiemiddelen	15	Anders	14	Geen	19

Land- en tuinbouw en visserij (n=42)		(Maak)Industrie (n=180)		Transport en logistiek (n=50)		Zakelijke dienstverlening (n=256)		Zorg en welzijn (n=119)		Overig (n=78)	
Gestegen kosten	53	Gestegen kosten	53	Hoge loonkosten	57	Personeelstekort	42	Gestegen kosten	35	Gestegen kosten	51
Personeelstekort	30	Personeelstekort	41	Regeldruk	44	Hoge loonkosten	35	Personeelstekort	35	Regeldruk	39
Regeldruk	28	Regeldruk	39	Gestegen kosten	41	Gestegen kosten	32	Regeldruk	31	Personeelstekort	38
Hoge loonkosten	24	Hoge loonkosten	37	Te weinig vraag	34	Regeldruk	24	Hoge loonkosten	25	Hoge loonkosten	31
Concurrentie andere landen	15	Te weinig vraag	28	Personeelstekort	31	Geen	16	Anders	18	Te weinig vraag	22

* I.v.m. een lage n (<30) zijn de branches Delfstoffen, Energievoorziening, Onderwijs, Onroerend goed en Water- en afvalbeheer niet weergegeven in de uitsplitsing

■ Significant hoger t.o.v het totaal ■ Significant lager t.o.v het totaal

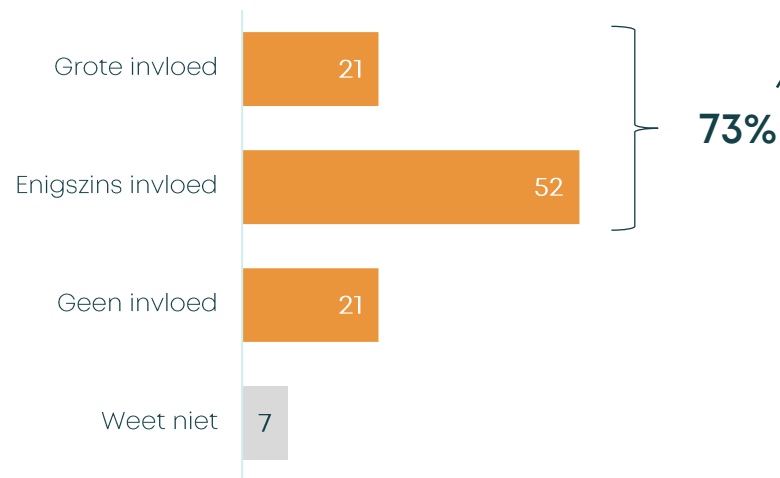
Verkiezingen

Driekwart verwacht dat de uitslag van de verkiezingen van invloed zal zijn op hun bedrijf.

Deze ondernemers verwachten met name dat de uitslag invloed zal hebben op de thema's hogere lasten en kosten, extra eisen in het kader van duurzaamheid, meer (complexe) wet- en regelgeving en (extra) stagnatie van plannen over de ruimtelijke ordening. Daarmee komen de verwachte invloeden deels overeen met de huidige ervaren knelpunten van het bedrijf.

Verwachte invloed uitslag verkiezingen op bedrijf (%)

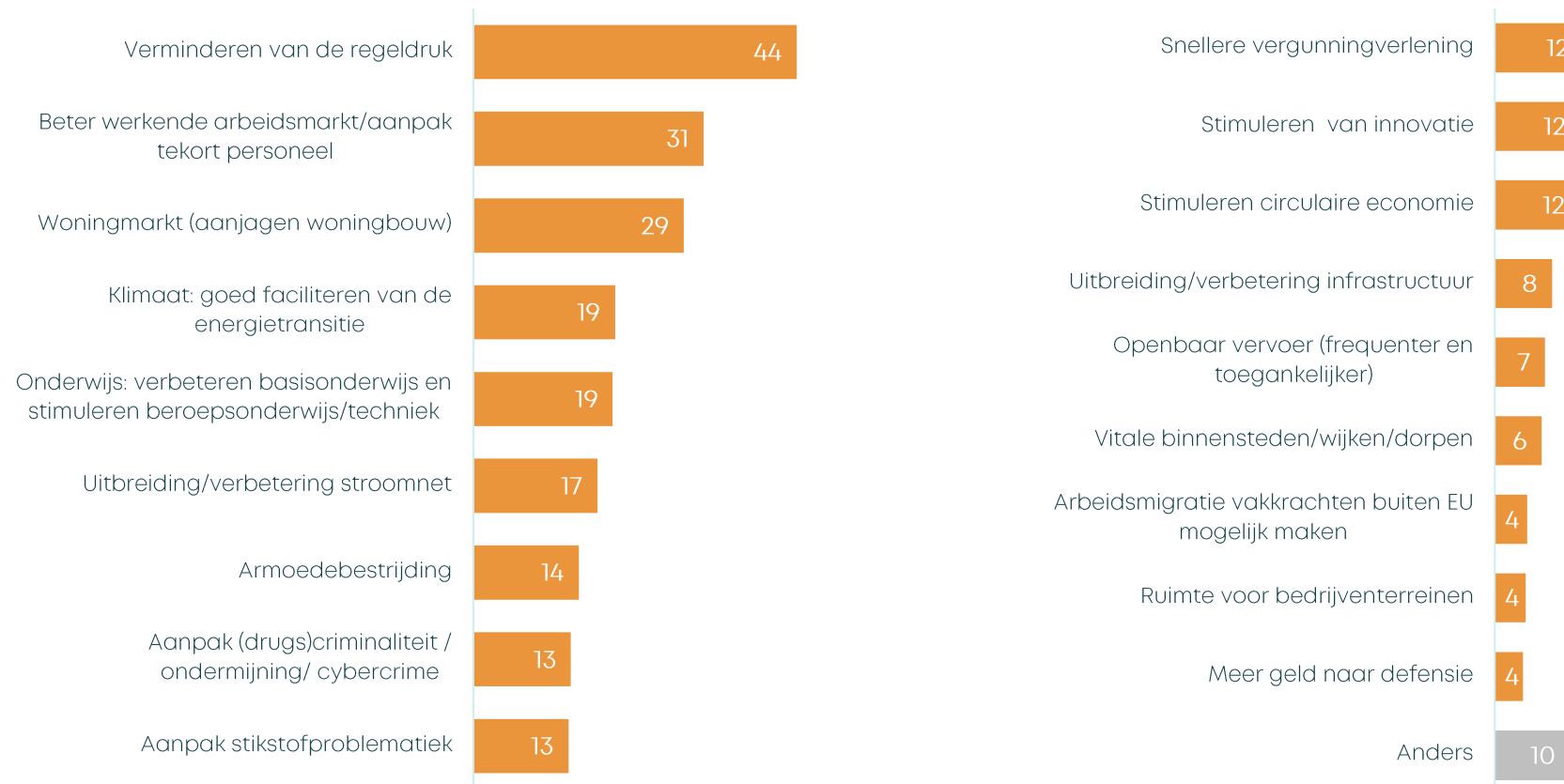
Verwachte thema's waarop uitslag invloed zal hebben (%)

Volgens ondernemers moet een volgend kabinet vooral de vermindering van de regeldruk, beter werkende arbeidsmarkt/aanpak personeelstekort en de woningmarkt aanpakken.

Aan te pakken onderwerpen door volgend kabinet (%)

Ondernemers zijn van mening dat de hoeveelheid (complexe) regels ten koste gaat van het ondernemen, dat minder of niet werken te veel beloond wordt en dat er meer (betaalbare) woningen moeten komen.

Toelichting aan te pakken onderwerpen door volgend kabinet – Top 3

Verminderen van de regeldruk (44%)

“Er gaat veel teveel mankracht en geld op aan de regeldruk waardoor er minder te besteden valt aan het gewenste product.”

“Als ondernemer moet je snel kunnen schakelen. Daarbij help de huidige regelstructuur niet. Dat moet anders!”

“Als er één regel wordt afgeschaft dan komen er 3 nieuwe regels voor terug. Daar waar een ondernemer mee bezig wil zijn dat lukt haast niet.”

“Er zijn veel teveel regels die voortgang vertragen of belemmeren, kosten verhogen en ook de overheid tegenwerken.”

“Regels zijn heel complex geworden, met name door de grote veelvoud aan uitzonderingen en speciale regelingen. Dit maakt uitvoering welhaast onbeheersbaar en zeer kostbaar.”

Beter werkende arbeidsmarkt/ aanpak tekort personeel (31%)

“Werken moet lonen, nu werken steeds meer mensen 3-4 dagen waardoor de druk op de arbeidsmarkt alleen maar toeneemt.”

“Doordat meer werken niet loont en de regering toeslagen blijft uitdelen, heeft men geen zin om extra te werken. Dus men blijft lekker parttime werken terwijl er zoveel arbeidskrachten gevraagd worden.”

“Er is geen personeel omdat het verschil tussen werken en niet werken te klein is. Met een vergrijzende bevolking moet ‘minder werken’ duurder worden. Nu kweken we personeelstekort als mensen maar heel weinig hoeven in te leveren om een aantal uren minder te werken per week.”

“Toen er veel werkloosheid was moest men korter gaan werken om het werk beter te verdelen. Nu zijn er te weinig mensen en wordt niet gestimuleerd om extra te werken.”

Woningmarkt (aanjagen woningbouw) (29%)

“Door de regeldruk krijgen we onze ambities in de woningmarkt niet waargemaakt als Nederland.”

“Bouwen van huizen is niet rendabel meer.”

“Woningmarkt loopt vast. Er zijn veel nieuwbouwwoningen van circa 600.000 euro die onverkoopbaar zijn.”

“Vergunningen voor bouwprojecten duren bijzonder lang, vooral het traject naar de voorlopige aanvraag.”

“De krapte op de woningmarkt maakt het voor jongere onaanvaardbaar om te wonen en werken in Nederland.”

“Meer starters en seniorenwoningen.”

“Doorstroommogelijkheden in de stad qua woning en vervoer. Gelijke kansen.”

Men ziet polarisatie in de samenleving, versnippering in de politiek, het vergroten van het vertrouwen in de politiek en overheid en langetermijnbeleid/-besluitvorming als grootste uitdaging voor Nederland.

Grootste probleem/uitdaging Nederland

"Invullen en oplossen van bestaande en verder dreigende polarisatie in de samenleving in het algemeen en de politiek in het bijzonder."

"Versplintering van politieke partijen, eenmansfracties en nieuwe politici zonder bestuurlijke ervaring."

"Herstel van het vertrouwen in de politiek, betrouwbaarheid en transparantie bij de overheid. Je moet op de overheid kunnen rekenen en vertrouwen."

"Versnippering in politiek biedt ruimte aan extreme uitingen, vertrouwen in politiek daalt en betrouwbaarheid van overheid staat onder druk wat weer zorgt voor meer polarisatie in de samenleving."

"Besluitvorming! In het huidige politieke klimaat en coalitievorming worden belangrijke beslissingen niet of nauwelijks genomen."

"Er vooral gekeken wordt naar korte termijn zaken die goed vallen bij de kiezer i.p.v. lange termijn stabiel beleid door een betrouwbare overheid. Om de overheid om te buigen naar een betrouwbare partij is al een uitdaging op zich."

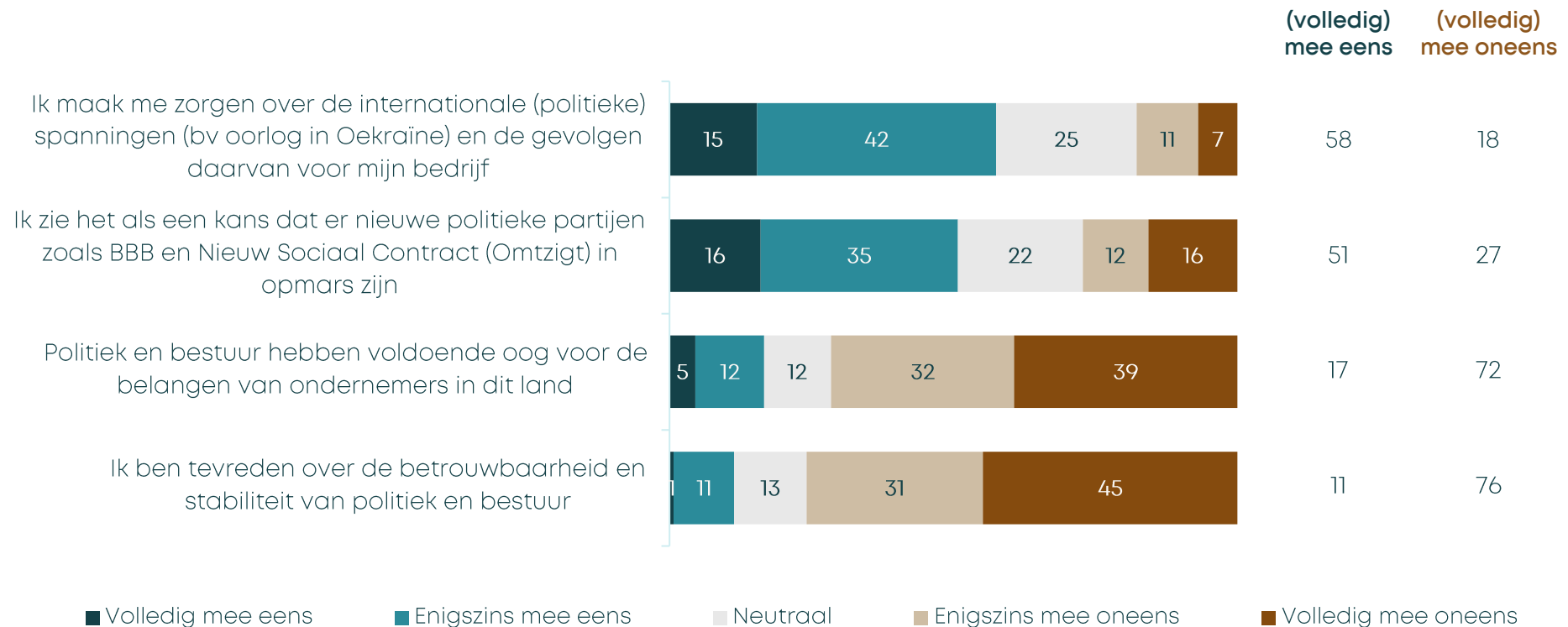
"Gebrek aan regeren, er wordt gereageerd (met een zak geld i.p.v. het probleem op te lossen)."

Driekwart van de ondernemers is niet tevreden over de betrouwbaarheid en stabiliteit van politiek en bestuur.

Daarnaast vinden zij dat politiek en bestuur onvoldoende oog hebben voor de belangen van ondernemers in Nederland. Bijna drie op de vijf ondernemers maken zich tevens zorgen over internationale (politieke) spanningen en de gevolgen voor het bedrijf. De helft ziet de nieuwe politieke partijen wel als een kans.

Stellingen verkiezingen/politieke klimaat (%)*

* Resultaten zijn berekend exclusief "weet niet/ niet van toepassing"

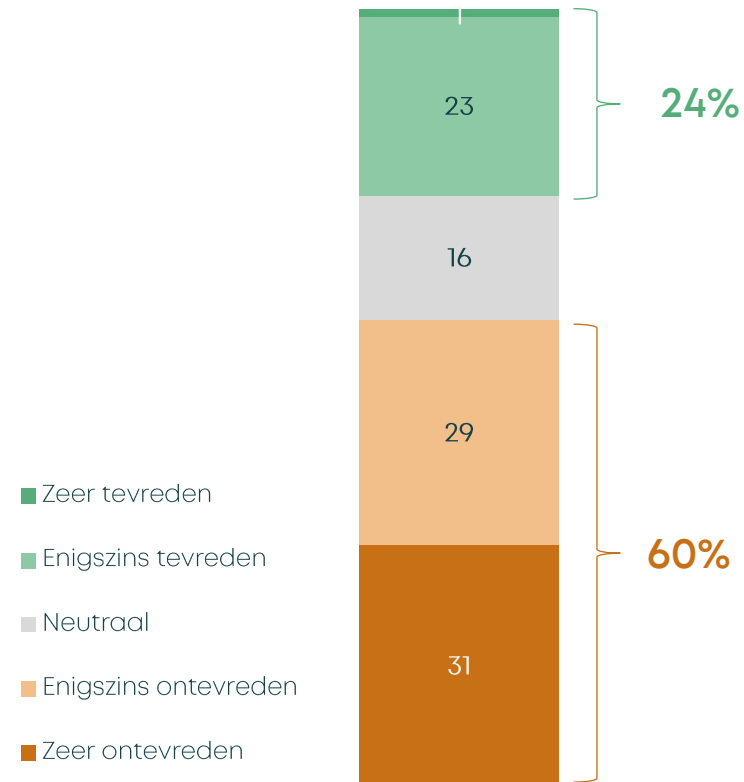

Politieke voorkeur

Drie op de vijf ondernemers zijn (zeer) ontevreden over het beleid van de coalitie VVD, CDA, D66 en CU.

Men geeft aan dat het hen ontbrak aan visie, beslissingen nemen, actie ondernemen en/of langetermijndenken. De ondernemers die wel (zeer) tevreden zijn over het beleid van deze coalitie (24%), benoemt dat deze Nederland goed door moeilijke perioden heeft geleid en enkele zaken in gang heeft gezet.

Tevredenheid coalitie VVD, CDA, D66, CU (%)

Toelichting

(Zeer) tevreden

“Op het gebied van klimaatplannen, arbeidsmarkt en pensioenen hebben ze zeker zaken bereikt (in gang gezet). Coronacrisis aardig het hoofd geboden, ondanks wat missers.”

“Ze hebben in zwaar weer Nederland stabiel gehouden en ook in Europa zijn ze een stabiele partner gebleken.”

(Zeer) ontevreden

“Nederland heeft overwegend rechts gestemd en een stevig links beleid gekregen.”

“Weinig tot stand gebracht, veel plannen, weinig actie. Zie stikstof. Zie box 3. Zie problemen met woningnood.”

“Er is binnen Nederland geen visie op lange termijn. Het is ad-hoc achter de feiten aanlopen.”

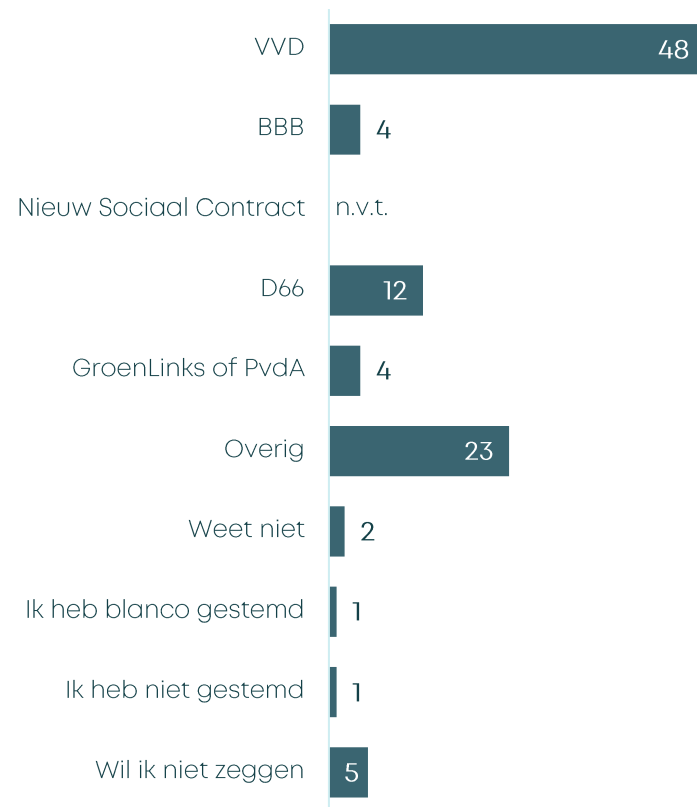
“Te weinig daadkracht en wil om de echte problemen op te lossen. Blevten steken in partijpolitieke belangen i.p.v. belang van de inwoners.”

“Te weinig beslissingen, te veel polderen, te veel regels en complexiteit gecreëerd om iedereen tevreden te houden. Denken teveel in budgetten, te weinig in resultaten.”

VVD blijft de grootste partij, maar verliest aandeel aan nieuwe politieke partijen BBB en Nieuw Sociaal Contract.

De helft van de ondernemers geeft aan dat zij in 2021 op de VVD hebben gestemd. Voor komende verkiezingen verwacht drie op de tien op de VVD te stemmen. Ook D66 neemt in aandeel af. Deze dalingen komen iets ten gunste van de nieuwe partijen BBB en Nieuw Sociaal Contract. Echter, een kwart van de ondernemers weet nog niet op welke partij zij zullen stemmen. Daarmee is het aandeel 'zwevende kiezer' hoog.

Partij gestemd 2021 (%) - Top 5

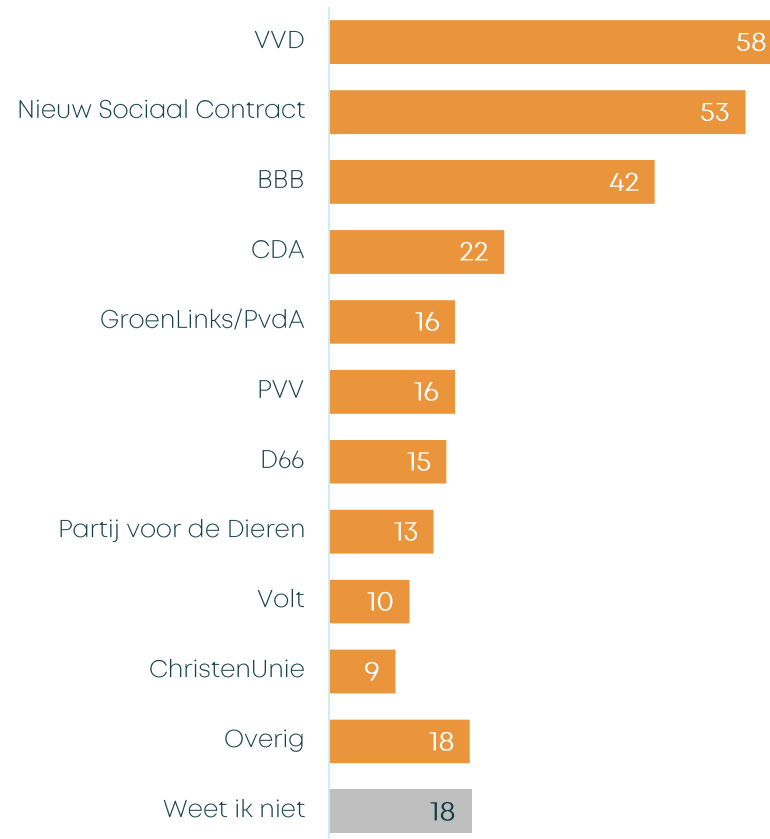
Partij van plan te stemmen 22 november (%) - Top 5

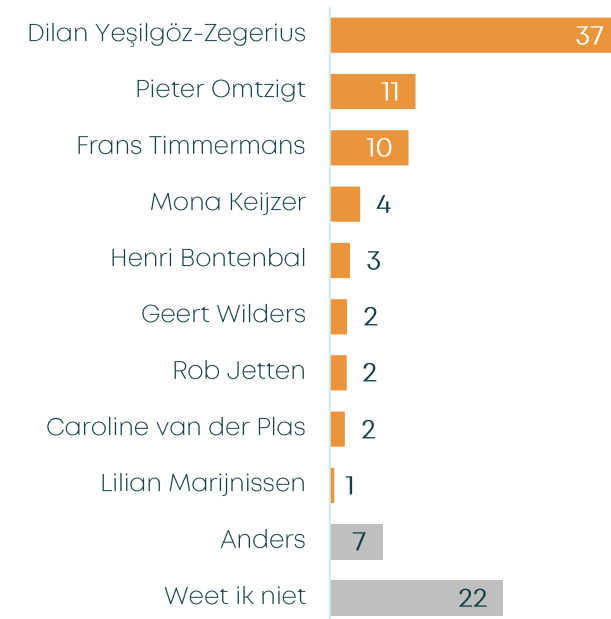
Ondernemers zijn vooral van mening dat VVD, Nieuw Sociaal Contract en BBB in de nieuwe coalitie moeten komen. Dilan Yeşilgöz-Zegerius wordt genoemd als meest geschikte minister-president.

Moet in nieuwe coalitie zitten (%) – Top 10

Meest geschikte minister-president (%)

In de toekomstige minister-president zoeken ondernemers iemand met visie en daadkracht die dichtbij de burger staat.

Yeşilgöz-Zegerius heeft daarnaast de voorkeur, omdat zij als oprecht overkomt, zaken vanuit meerdere standpunten bekijkt en dit laagdrempelig kan toelichten. Omtzigt heeft de voorkeur, omdat hij gezien wordt als de verbinder in de versplinterde politiek, ervaren is en aandacht heeft voor de burger. Ten slotte heeft Timmermans de voorkeur, omdat hij veel internationale ervaring heeft, beslissingen durft te nemen en op de lange termijn denkt.

Toelichting meest geschikte minister-president

Dilan Yeşilgöz-Zegerius (37%)

“Ze heeft de potentie om een leider te zijn, zonder over te komen alsof ze te ver van de gemiddelde Nederlander af staat.”

“Jong, ambitieus en visie.”

“Sterke persoonlijkheid en oprecht bestuurder.”

“Is in staat in normaal Nederlands iets uit te leggen en belicht issues vanuit meerdere kanten.”

“Scherp politicus, verstand van zaken, charismatisch en een vrouw.”

“Een minister-president met een duidelijke visie en herkenbare uitspraken resulteert in een persoon zoals Yesilgoz-Zegerius.”

“Een bekwame en ervaren vakvrouw.”

Pieter Omtzigt (11%)

“Pieter Omtzigt zoekt alles uit en kijkt naar de belangen van de burger dat heb ik erg gemist de laatste jaren.”

“Omdat hij het meest concreet is en in oplossingen denkt.”

“Betrouwbaar, deskundig en ervaren.”

“Meest actief, realistisch en oprecht.”

“Ik denk simpelweg dat hij op dit moment de beste 'binder' is en veel mensen achter zich krijgt. De andere namen zijn toch sterker in splitsen dan in binden, en wat Nederland dringend nodig heeft, is een binder.”

“Duidelijk verfrissend met aandacht voor de bevolking en Nederland in het algemeen.”

Frans Timmermans (10%)

“Timmermans heeft veel ervaring en bewezen doorzettingsmacht in Europa op een gevoelig thema als klimaat.”

“Frans Timmerman is de enige kandidaat die in de afgelopen jaren heeft aangetoond om een lange termijn programma door de ambtelijke en politieke burelen te kunnen trekken.”

“Door Europa ervaring meest gericht op langere termijn doelstellingen en uitdagingen.”

“Visie en daadkracht.”

“International politicus met veel ervaring. Durft.”

“Veel ervaring, duidelijke communicatie, straalt rust uit.”

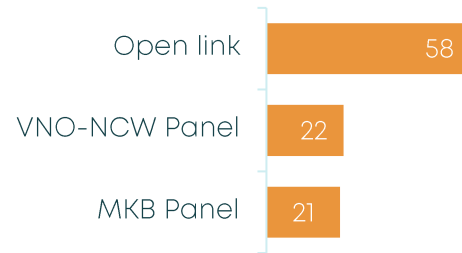

Bijlage

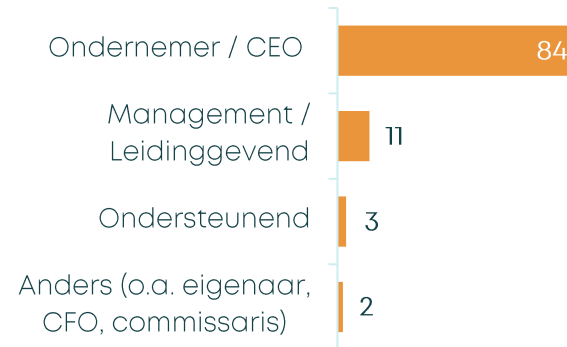

Profiel steekproef – gewogen (n=1.346)

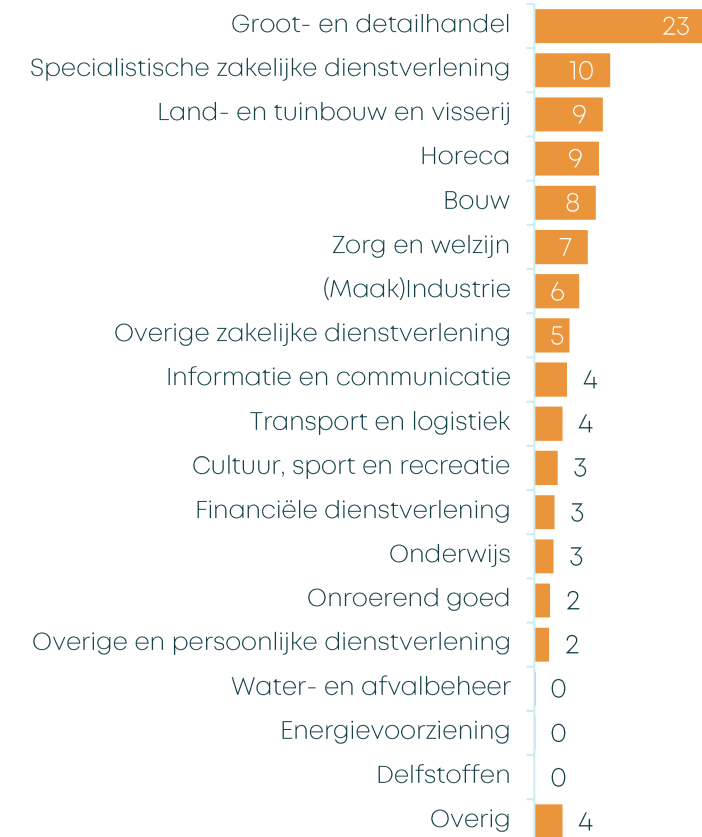
Bron (%)

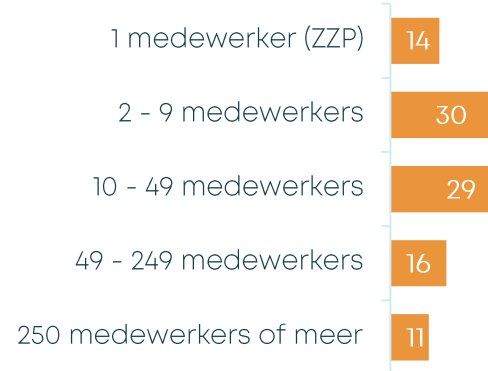
Functie (%)

Branche (%)

Bedrijfsgrootte (%)

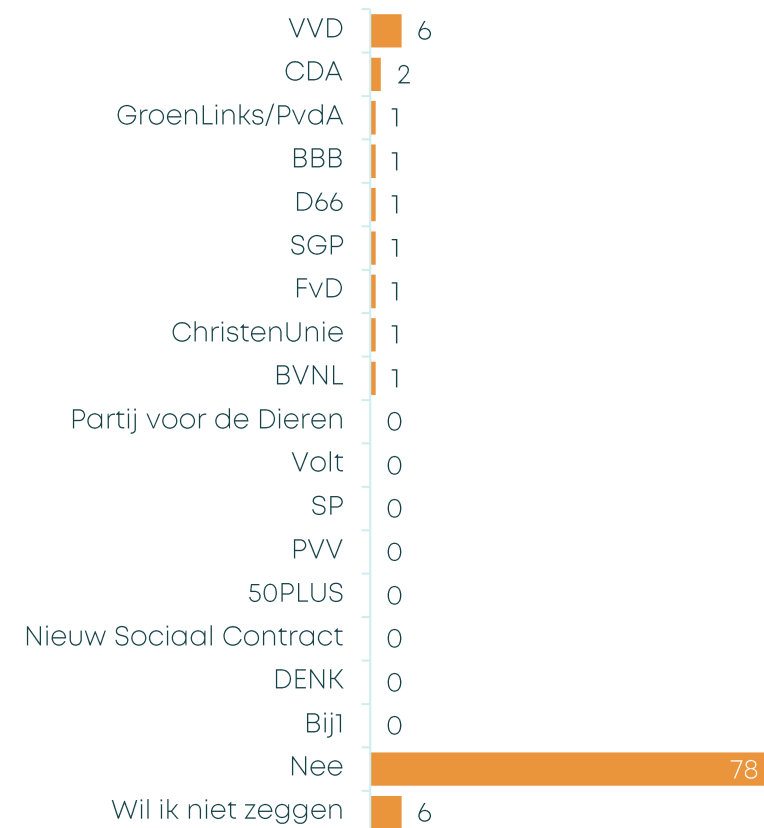

Profiel steekproef – gewogen (n=1.346)

Provincie (%)

Lid politieke partij (%)

Contact

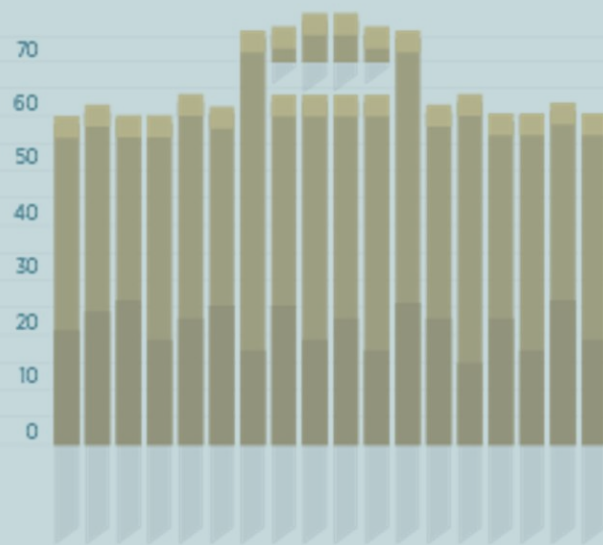

Jeroen Jansen
Commercieel Directeur
06 52 58 57 40
jeroen@directresearch.nl

Benthe Spijkers
Research Expert
06 15 28 86 66
benthe@directresearch.nl

Vragen over dit
onderzoek? Wij helpen
je graag verder!

DirectResearch BV

020 770 75 79

Herengracht 454

info@directresearch.nl

1017 CA Amsterdam

www.directresearch.nl